

Серія «Економічні науки»
Випуск 3(75) 2016 р.

УДК 338.439

Кардаш О. Л., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Розкрито сутність державного регулювання АПК. Визначено основні напрями державного регулювання АПК. Виявлено основні проблеми державного регулювання АПК України. Сформовано основні напрями вдосконалення фінансового забезпечення державного регулювання АПК України.

Ключові слова: державне регулювання, агропромисловий комплекс, державна підтримка АПК, державні інтервенції, державні закупівлі.

Актуальність теми дослідження

Проблема подолання економічної кризи в Україні лежить в площині ефективного регулювання вітчизняним агропромисловим комплексом, досягнення якого дасть можливість не лише підвищити рівень життя населення, але й дасть можливість країні зайняти місце повноцінного гравця на світових ринках.

На сьогодні державного регулювання АПК має відбуватися з урахуванням вимог ринкової економіки, базуючись на основах продовольчої безпеки України та враховуючи необхідності розвитку бізнесу та підприємницької діяльності в аграрній сфері.

Аналіз останніх досліджень

Проблемами державного регулювання АПК займалися відомі українські та закордонні учені-економісти: Л. Абалкін, В. Бабиш, С. Брю, В. Геєць, Б. Данилишин, А. Маршал, С. Мочерний, К. Макконел, І. Лукінов, О. Нижник, А. Пасхавер, П. Саблук. Однак питання формування економічного механізму державного регулювання АПК, здатного забезпечити ефективне його функціонування залишається відкритим.

Метою статті є дослідження фінансового забезпечення державного регулювання АПК, визначення пріоритетних напрямів його вдосконалення та формування пропозицій щодо подолання негативних тенденцій сучасності в умовах забезпечення сталого розвитку країни.

Агропромисловий комплекс (АПК) країни – це сукупність галузей, пов'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції, її

переробкою, реалізацією та обслуговуванням самого сільського господарства [1, С. 76].

Особливості сучасного стану АПК України зумовлені:

- накопиченням та загостренням суперечностей економічного і політичного характеру;
- масовою збитковістю сільськогосподарських підприємств;
- повільними темпами реформування аграрного сектору економіки;
- збереженням тенденції до звуженого відтворення.

Основою АПК є галузі сільського господарства: рослинництво, тваринництво, лісове та водне господарство. Їх розвиток характеризується певними соціально-економічними та природно-кліматичними особливостями, які і зумовлюють особливості становлення ринкових відносин в АПК та його державного регулювання.

Суб'єктами державного регулювання АПК на макrorівні є [1, С. 76]:

- Міністерство економіки України через департамент розвитку АПК, який об'єднує відділи економіки розвитку сільського господарства, економіки виробництва продовольчих товарів, відділ аграрної реформи;
- Міністерство аграрної політики;
- Державний комітет із земельних ресурсів;
- Державний комітет з рибного господарства і рибної промисловості;
- Державний комітет з водного господарства;
- Державний комітет лісового господарства.

З метою регулювання аграрного сектору економіки держави як ключового фактора забезпечення продовольчої безпеки та одного з важливих напрямів нарощування експортного потенціалу держави в Україні впроваджено ряд програм по його підтримці, більшість з яких стосуються розвитку галузей рослинництва та тваринництва, фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, удосконалення земельних відносин, розвитку сільських територій та інші.

Основними нормативно-правовими документами у сфері державного регулювання продовольчої безпеки є закони України: «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2020 р.», «Про зерно та ринок зерна в Україні», «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру», «Про молоко та молочні продукти», «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції», «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про державну сис-

тему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», постанови Кабінету Міністрів, накази міністерств, державні цільові програми, нормативні акти державних комітетів та органів місцевого самоврядування.

Дослідження динаміки запланованих та фактичних видатків на державну підтримку АПК протягом 2011-2015 рр., дає можливість стверджувати про її непослідовність та недофінансованість.

Найбільші видатки державного бюджету на підтримку АПК були передбачені у 2011 р., і складали 7929,2 млн грн, в той час як фактично вони були профінансовані лише на 55,8% (4423,8 млн грн) [3, С. 25]. Однак, у 2012 р. в умовах обмеженості бюджетних коштів внаслідок впливу світової економічної кризи, відбулося кардинальне скорочення видатків до 1874 млн грн, тобто на 76,4% у порівнянні з 2011 р., при цьому недофінансування становило 29%. Найменше бюджетної підтримки було виділено у 2013 р. – 746,2 млн грн, що становило лише 9,41% від видатків 2011 р., або 29,17% від видатків 2015 р. Незважаючи на поступове збільшення у 2014-2015 рр. видатків на підтримку АПК, їх недофінансування становило 50%. Суттєві недоліки фінансової підтримки АПК вбачаємо як у відсутності середньо- та довгострокових прогнозів розвитку галузі, на основі яких були б сформовані пріоритетні напрями бюджетної підтримки, так і у низькому рівні фінансування передбачених видатків.

Одним із важливих методів державного регулювання АПК виступає реалізація цільових програм, які завдяки концентрації фінансових, наукових, людських ресурсів можуть сприяти подоланню негативних соціально-економічних процесів як в аграрному секторі, так і в економіці України.

На 2016 рік Міністерством аграрної політики та продовольства впроваджується наступні державні програми: «Загальне керівництво та управління у сфері агропромислового комплексу» видатки загального фонду державного бюджету передбачені в обсязі 85 353,5 тис. грн, «Державна підтримка галузі тваринництва» (50 000,0 тис. грн), «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі» за спеціальним фондом (5 000 тис. грн), «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» за загальним фондом (300 000,0 тис. грн), «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу» за спеціальним фондом (3 818,4 тис. грн), «Формування Аграрним фондом державного інтервенційного фонду, а також закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників» (1 400 000 тис. грн), «Витрати Аграрного фонду пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інте-

рвенційного фонду» (100 000 тис. грн), «Підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу» (14 388,4 тис. грн) [2, С. 16].

Незважаючи на те що більшість цільових програм закінчується у 2016 р., можемо констатувати лише часткове вирішення поставлених у них проблемних питань. Неефективність реалізації даних цільових програм пов'язуємо, в більшості випадків, з: неузгодженістю розроблених заходів з джерелами, обсягами та термінами бюджетного фінансування; відсутністю чіткого визначення об'єктів, державних замовників, відповідальних виконавців та контролю за досягненням очікуваних результатів цільових програм; декларативністю їхнього змісту.

Найуразливішими учасниками аграрного ринку, які потребують державної підтримки, виступають фермерські господарства. Оскільки, з одного боку, несуть на собі ризики як представники аграрної галузі, а з іншого – як представники малого бізнесу. Обсяги державної фінансової підтримки вітчизняних фермерських господарств та результати їх діяльності представлено у табл. 1.

Таблиця 1
Державна підтримка фермерських господарств [4, С. 2-5]

№ з/п	Напрямок підтримки	Роки				
		2011	2012	2013	2014	2015
	Отримано коштів державної підтримки (тис. грн.), у тому числі:	692,3	658,5	448,2	626,3	934,5
1	за рахунок бюджетних дотацій:	469,5	111,3	93,4	67,3	66,1
1.1	для підтримки виробництва продукції рослинництва	265,4	46,4	50,5	22,1	29,4
1.2	для розвитку тваринництва	78,2	17,9	7,8	14,4	13,1
1.3	для відтворення водних живих ресурсів	0,0	0,0	0,1	0,0	0,6
1.4	за іншими видами (напрямами) державної підтримки	125,9	47,0	35,0	30,8	23,0
2	за рахунок податку на додану вартість:	222,8	547,2	354,8	559,0	868,4
2.1	для підтримки виробництва продукції рослинництва	151,3	517,3	302,5	531,9	822,9
2.2	для розвитку тваринництва	71,5	29,9	52,3	27,1	45,5
	Кількість фермерських господарств, од.	42446	41906	41524	40965	40676
	Рівень рентабельності фермерських господарств, %	23,7	23,6	32,2	32,6	27,9

Дані табл. 1 свідчать про низьку ефективність державної підтримки, оскільки незважаючи на збільшення бюджетних асигнувань у

2015 р. в порівнянні з 2011 р. на 34,98%, кількість фермерських господарств за цей період скоротилася з 42446 до 40676, при чому відзначалася нестабільна рентабельність їхньої діяльності. Основна частка державної підтримки фермерських господарств здійснювалася за рахунок податку на додану вартість, більшість якого була направлено на підтримку виробництва продукції рослинництва (від 67,91% у 2011 р. до 94,76% у 2015 р.). За рахунок бюджетних дотацій найбільша підтримка фермерських господарств була здійснена у 2011 р.: для галузі рослинництва складала – 265,4 тис. грн, за іншими напрямками державної підтримки – 125,9 тис. грн, для галузі тваринництва – 78,2 тис. грн, в наступних роках була значно скорочена (до 86%) і в 2015 р. складала лише: для галузі рослинництва – 29,4 тис. грн, за іншими напрямками державної підтримки – 23,0 тис. грн, для галузі тваринництва – 13,1 тис. грн. Встановлено, що протягом 2011–2015 рр. рівень державної підтримки фермерських господарств був недостатній для забезпечення їх реальних потреб та мав тенденцію до скорочення. Вважаємо, що запорукою ефективності державної підтримки вітчизняних фермерських господарств є не лише збільшення розмірів бюджетного фінансування, а й забезпечення чіткого і прозорого механізму їх використання.

Висновки

Напрями державного регулювання розвитку АПК, які потребують удосконалення полягають у: регулюванні земельних відносин; розробці заходів щодо стабілізації продовольчого постачання; здійсненні підтримки пріоритетних галузей і сфер АПК через пряме бюджетне фінансування, кредитування, цільове субсидіювання.

Особлива увага державного регулювання має бути приділена регулюванню цін на продовольство та забезпеченню митного регулювання щодо продукції АПК.

Головними пріоритетами державної агропромислової політики повинно стати:

- наближення законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу у сфері сільського господарства, включаючи вимоги до безпечності харчових продуктів;
- розробка та впровадження механізму стимулювання створення нових виробництв з глибокої переробки сільськогосподарської продукції з метою збільшення доданої вартості та нарощування експорту;
- впровадження системи моніторингу та контролю якості всіх земель сільськогосподарського призначення та агрохімічної паспор-

тизації, створення умов для збереження, відтворення і підвищення родючості ґрунтів;

- удосконалення системи кредитного забезпечення, а також розвиток страхування аграрних ризиків з державною підтримкою;

- розвиток біржового ринку, запровадження фінансових та інших інструментів на ринках сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти тощо);

- поліпшення інвестиційного клімату, сприяння залученню інвестицій міжнародних фінансових установ та країн – стратегічних партнерів України для реалізації проектів в агропромисловому комплексі з дотриманням принципів прозорості, ефективності та можливості використання інституту державно-приватного партнерства;

- мікрокредитування та фінансова підтримка малих виробників сільськогосподарської продукції з числа особистих селянських господарств та фізичних осіб з метою стимулювання їх економічної активності та розвитку малого підприємництва на селі.

1. Ільяшенко В. А. Напрями державного регулювання аграрного сектору / В. А. Ільяшенко // Економіка та держава. – 2013. – № 11. – С. 76–78. 2. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822>. 3. Одінцов М. М. Продовольча безпека в умовах трансформаційної економіки / М. М. Одінцов, О. М. Одінцов // Агросвіт. – 2014. – № 5. – С. 24–26. 4. Сеперович Н. В. Ефективність програм державної підтримки аграрного сектору в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Сеперович. – Режим доступу : <http://amdi.org.ua/docs/RT20130419/4-Seperovich.pdf>.

Рецензент: д.е.н., професор Грицюк П. М. (НУВГП)

Kardash O. L., Candidate of Economics, Associate Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

FINANCIAL SUPPORT OF STATE REGULATION OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

Essence of government control of agroindustrial complex is exposed. Basic directions of government control of agroindustrial complex are certain. The basic problems of government control of agroindustrial

complex of Ukraine are educed. The main directions of improving the financial state regulation of agroindustrial complex of Ukraine are formed.

Keywords: government regulation, agriculture, government support for agriculture, government intervention, public procurement.

Кардаш О. Л., к.э.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

Раскрыта сущность государственного регулирования АПК. Определены основные направления государственного регулирования АПК. Выявлены основные проблемы государственного регулирования АПК Украины. Сформированы основные направления совершенствования финансового обеспечения государственного регулирования АПК Украины.

Ключевые слова: государственное регулирование, агропромышленный комплекс, государственная поддержка АПК, государственные интервенции, государственные закупки.
